

aggregate with other parameters of professional competence of specialist is traced in the context of which, directed on providing of modern specialist.

Key words: model of specialist, professional competence, system of jurisdictions, enterprise jurisdictions.

УДК 378.14:17.022.1

Ю. В. Пелех

Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука

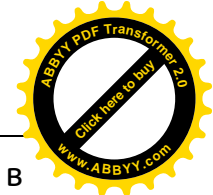
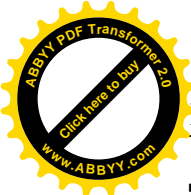
ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ КОНСТАНТИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснено герменевтико-структурний аналіз понять, що визначають роль ціннісно-смыслової константи під час формування готовності майбутнього педагога до професійної діяльності. Наведено концептуальну модель, основною метою застосування якої у навчально-виховному процесі ВНЗ є збагачення і розвиток ціннісно-смыслової сфери особистості майбутнього педагога шляхом осмислення вищих гуманістичних цінностей людства для ефективного набуття фахових компетенцій.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, ціннісно-смыслова готовність, модель, модель ціннісно-смыслової готовності, майбутній педагог, педагогічна діяльність, готовність до професійної діяльності.

Постановка проблеми. В умовах розбудови громадянського суспільства в Україні педагога-практика варто вважати не тільки суб'єктом процесу навчання і виховання, а й активним перетворювачем культурно-історичних подій, рушієм аксіоцентованої гуманітарної парадигми в межах мікро- і макросоціуму. Тому у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця особливої актуальності набуває питання вивчення системи його ціннісних орієнтацій, що мають гуманістичну природу і є підґрунтям людських взаємовідносин. Пріоритетною цінністю при цьому постає особистість самого педагога з його внутрішнім світом, інтересами, потребами, здібностями, можливостями й індивідуальними особливостями. Ціннісна сфера людини розглядається в дослідженні як стрижнева вісь, базис для формування професійної майстерності, що зумовлена домінуванням соціально-гуманістичних чинників, які пронизують усі ланки суспільного життя. При цьому практичне значення роботи полягає у наданні допомоги науково-педагогічним працівникам у реалізації їхньої аксіологічної функції, представленні ролі й місця значущих педагогічних якостей-цінностей у структурі пізнаннево-категоріального апарату виховання, подоланні застарілих педагогічних уявлень про особливості навчально-виховного процесу.

У цьому контексті необхідність наукових розвідок у царині змістового наповнення ціннісно-смыслової сфери особистості майбутнього педагога

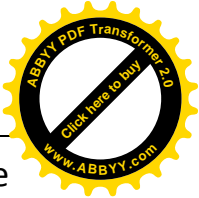
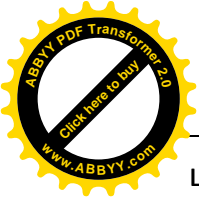
детермінована постійною потребою відповідей на виклики сьогодення, в якому він – основний транслятор цінностей та ініціатор ціннісно-мотиваційного розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу. З цієї точки зору надзвичайно актуальним є формування професійно-педагогічної спрямованості як системи особистісних якостей досліджуваних на ґрунті інтеріоризації професійно-значущих цінностей, що визначають мету і завдання педагогічної діяльності, а отже, і ступінь готовності до її виконання.

Мета статті – з'ясувати сутність впливу аксіологічної константи на процес професійної підготовки майбутнього педагога.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні у наукових студіях зарубіжних і вітчизняних учених подано окремі підходи до формування готовності особистості педагога до професійної діяльності, окреслено способи їхнього аналізу, запропоновано деякі принципи побудови навчально-виховного процесу вищого навчального закладу на основі проектування позицій суб'єктів та умов ефективної діяльності кожного з них.

Авторське бачення проблеми базувалося на інтерпретації результатів теоретичних праць І. Беха, В. Бондаря, В. Галузинського, О. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Коберника, А. Лігоцького, В. Лугового, Ю. Машбиця, В. Монахова, Г. Селевка, В. Сидоренка з основ змісту професійної підготовки фахівців. Вагомим для визначення напрямку дослідження був розгляд філософських питань у царині розвитку аксіопедагогічної теорії, здійснений і представниками класичної історико-філософської думки (від Арістотеля до Г. Гегеля і Б. Кроче), і вченими сучасності: В. Андрущенко, С. Анисимов, Л. Вовк, М. Каган, В. Кремень, В. Лутай, І. Надольний та ін.

Аналіз філософських (М. Гартман, В. Дільтей, Е. Дюркгейм, М. Каган, А. Тойнбі, М. Шелер та ін.) та психолого-педагогічних праць (крім зазначених вище, А. Маслоу, М. Яницький та ін.) сприяв чіткому осмисленню аксіологічного знання як пізнання всієї педагогічної діяльності. Згідно з однією з версій, термін «цінність» уперше згадує Діоген Лаертський в описі філософських міркувань стоїків [10, 6.]. Як повідомляє старогрецький мислитель, для стоїків «цінність ...є, по-перше, властиве всякому благу сприяння гармонійному життю; по-друге ...користь, що сприяє життю, у згоді із природою; ...по-третє, мінова вартість товару, що визначається досвідченим оцінювачем» [4, 300–301]. Хоча Л. Столович відзначає, що першою згадкою слід уважати староіндійський трактат «Артхашастра» («артха» – «цінності», «блага») [8]. Науковець указує на те,

що в мовах багатьох народів світу поняття «вартість» і «цінність» не розрізняються (наприклад, німецьке «wert», англійське «value», французьке «valeur», іспанське «valor»). Гносеологічний аналіз поняття «цінність», що реконструюється на основі слів, які його позначають, засвідчує, що в ньому поєдналися три аспекти значення: 1) характеристика зовнішніх властивостей речей; 2) психологічні якості людини; 3) стосунки між людьми, їх спілкування. Як наголошує Л. Столович, у кожному з «класів цінностей своєрідно поєднуються основні значення цінності – речово-предметне, психологічне і соціальне» [7, 10].

Російський учений М. Яницький відзначає, що у В. Франкла розуміння цінностей пов'язане з поняттям «смислових універсалій», а у Триандіса з «універсалістськими», або «етичними» (etic), цінностями. Як він зауважує, таке визначення унеможливорює наявність культурно-специфічних, або «емічних» (emic), цінностей [10]. Хоча М. Яницький визнає, що підходить до цього поняття тільки як психолог, а наше визначення має більш філософсько-педагогічний характер.

Як зазначає І. Бех, аксіологічна проблематика в педагогічному контексті виходить на світоглядний рівень. За мету ставлять творення доктрини смисложиттєвої переорієнтації індивіда (вихованця, учня, студента). Суть цієї доктрини полягає в тому, що індивід у процесі пізнання осягає та засвоює особистісні цінності, що можливо за умови виходу за межі егоїстичних інтересів у напрямі морально-духовних цінностей культури людства [1, 9].

Виклад основного матеріалу. Керуючись саме таким баченням цінностей (категорії, здатної виконувати регулюючу функцію поведінки індивіда у соціумі), визначаємо ціннісно-смислову готовність майбутнього педагога до професійної діяльності як сформоване у процесі навчання та соціалізації у ВНЗ стійке й водночас динамічне інтегральне смислоутворення у свідомості особистості, що може породжувати формування, а в подальшому функціонування особистісних цінностей і їхню трансформацію у професійно значущі в результаті дії компетентнісних змінних, що детермінує набуття професійних особистісних якостей як установки до здійснення ефективної педагогічної діяльності та набуття високого рівня професійної майстерності у сукупності соціального, професійного та особистісного розвитку майбутнього педагога.

Це бачення конкретизуємо під час практичного впровадження у

процес навчання і виховання концептуальної моделі ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності. На нашу думку, модель – це динамічно-синергетичне системоутворення, схематизація якого передбачає відображення проєкції програмованих дій на формування досліджуваного об'єкта (суб'єкта), явища. Наша концептуальна модель подана у такому герменетичному вигляді (рис. 1).

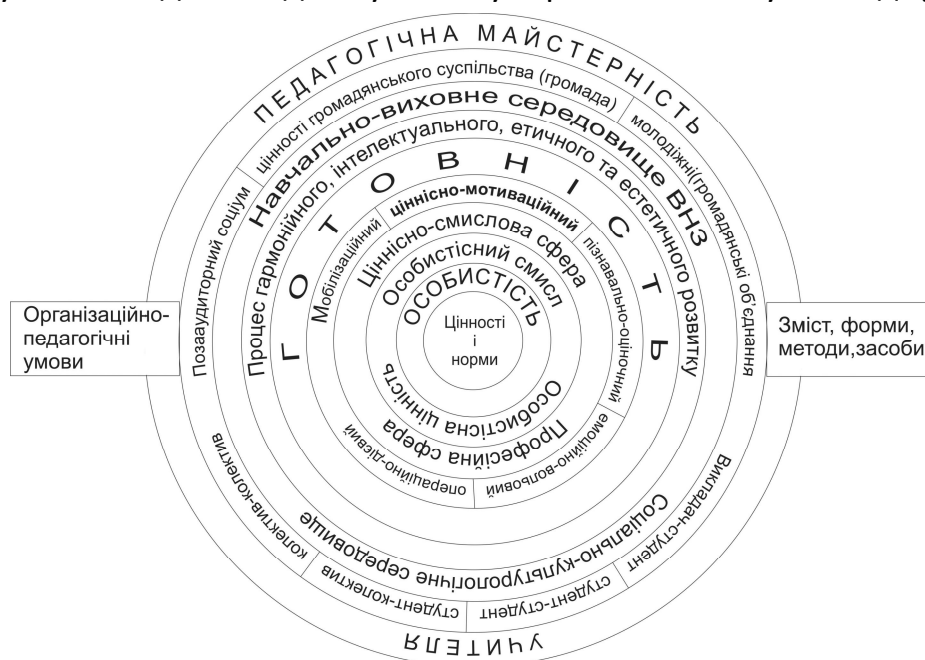
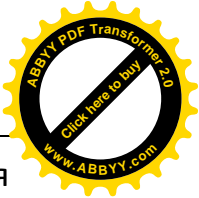
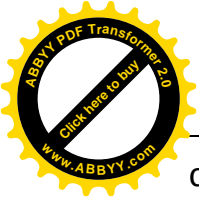

Рис. 1. Модель ціннісно-сислової готовності майбутнього педагога до професійної діяльності

Слідом за Б. Братусем розглядаємо особистість майбутнього педагога як певне ідеальне «тіло», розміщене у тривимірному просторі, означене функціонуванням «ціннісно-сислової – діяльнісної – культурологічної» площин [2]. Морально-етичне, а у досліджуваному розвитку – етично-ціннісне «ядро особистості» визначене цінностями та нормами, що слугують еталонами пізнання вищих рівнів реалій життєдіяльності майбутнього вчителя [2].

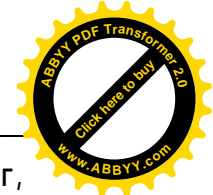
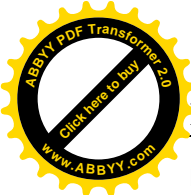
Як зазначалося вище, цінності є своєрідною «методичною призмою», за допомогою якої можна зрозуміти сутність процесів, що відбуваються в певній соціальній системі, виявити їх латентний зміст і напрям функціонування. Водночас цінності мисляться як основа мотивації поведінки людей, своєрідні орієнтири, без яких людина і суспільство загалом були б дезорієнтовані в соціальному просторі. За такого підходу фундаментальні, засадничі цінності складаються із системи суспільних, культурно-історичних цінностей. Етичні цінності як складові системи суспільних цінностей – це уявлення, що належать до сфери моральної свідомості: поняття добра і зла,

справедливості, щастя. А втім Л. Коган розмежовує рівні усвідомлення людиною сенсу свого життя від загальних уявлень («бути корисним суспільству») до чіткого розуміння конкретних завдань своєї сьогоденної діяльності, від індивідуального усвідомлення своєї життєвої мети до детального розроблення життєвих планів і програм [5, 226–227].

Відомі американські аксіологи У. Томас та Ф. Знанецький (їх також прийнято вважати представниками так званої емпіричної соціології) провели чітку смислову грань між цінністю і нормою. Згадані науковці створили власну систему, яка ґрунтувалася на онтологічному уявленні про цінність як про первинну категорію. Так, Ф. Знанецький стверджував, що у світі немає нічого, крім речей і цінностей. За такого підходу, на його переконання, «цінності важливіші, ніж речі, оскільки вони справляють на життя людини, на її діяльність і зміст її прагнень набагато більший вплив, ніж речі» [12, 11]. Крім того, учений уважав, що речі не стосуються логіки людської поведінки, натомість цінності завжди пов'язані зі сферою людської діяльності, адже їх визначають як правила поведінки, за допомогою якої зберігають, регулюють і поширюють відповідні типи дії через членів певної соціальної групи. За таких умов цінності розглядали як своєрідний стрижень суспільства, їх функціонування є неможливим окремо від людини. Оскільки Ф. Знанецький і У. Томас проголошували людину творцем цінностей, цієї основної категорії буття, то фактично вони визнали в суто ідеалістичній традиції, що саме мислення людини створює світ (за Ф. Знанецьким – світ культури). З другого боку, розуміння цього світу вимагає визначення зв'язків, що наявні між цінностями, та з'ясування сутності соціальних відносин [11].

Як дають підстави стверджувати результати нашого дослідження, саме У. Томас і Ф. Знанецький увели в соціології поняття «ціннісні орієнтації» [3]. Науковці запропонували оперувати цим поняттям як категорією аналізу, яку можна використовувати стосовно окремої людини або групи осіб. На їхнє переконання, вживання поняття «ціннісні орієнтації» означає спрямованість аналізу на переважно соціальні (індивідуальні або групові) синкретично-психологічні вияви, адже ціннісні орієнтації є соціальними установками особи, регулюють її поведінку. Крім того, вони відображають фундаментальні інтереси особи, визначають стратегічну спрямованість її діяльності та виявляють життєву позицію індивіда, його світогляд, етичні принципи. Ціннісні орієнтації формуються під час засвоєння індивідом соціального досвіду, освоєння ним суспільних,

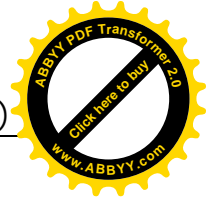
політичних, етичних, естетичних ідеалів і непорушних нормативних вимог, які ставлять до нього як до члена соціальної спільноти.

Висновки. Таким чином, методика формування ЦСГ майбутнього педагога до професійної діяльності, на наш погляд, повинна передбачати комплекс заходів щодо засвоєння майбутнім учителем суспільних, політичних, етичних та естетичних ідеалів українського суспільства, які він згодом зможе вільно передавати своїм вихованцям.

Погоджуємося з думкою окремих науковців [6] про те, що, набуваючи ознак особистісних смислів і цінностей у структурі модельного «ядра», означені вище категорії дають змогу здійснювати аналіз основних закономірностей і суспільного, і професійного розвитку особистості майбутнього вчителя (ідеального «тіла»). Простір функціонування такого ідеального «тіла» ми конкретизували (крім указаних складових «ядра») у таких вимірах: «особистісні смисли – особистісні цінності», які є стрижневим елементом ціннісно-сислової сфери особистості майбутнього вчителя. Захистом від процесів «руйнування» професійних цінностей особистості майбутнього вчителя слугує модель його адаптивної поведінки, в основі якої за Л. Мітиною лежить зовнішня детермінація, підкорення зовнішнім обставинам у вигляді соціальних вимог, очікувань, норм [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості : [підруч.] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Братусь Б. С. Опыт обоснования гуманитарной психологии / Б. С. Братусь // Вопросы психологии. – 1990. – № 6. – С. 9–17.
3. Ганжа А. О. Гуманистическая социология Флориана Знанецкого / А. О. Ганжа, А. А. Зотов // Социологические исследования. – М., 2002. – № 3. – С. 112–120.
4. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / Диоген Лаэртский. – М. : Мысль, 1979. – 620 с.
5. Коган Л. Н. Цели и смысл жизни человека / Л. Н. Коган. – М. : Мысль, 1984. – 252 с.
6. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
7. Столович Л. Красота. Добро. Истина. Очерк истории эстетической аксиологии / Л. Столович. – М. : Республика, 1994. – 463 с.
8. Столович Л. Н. Природа эстетической ценности / Л. Н. Столович. – М. : Политиздат, 1972. – 271 с.
9. Стратегия воспитания в образовательной системе России: подходы и проблемы / [под ред. И. А. Зимней]. – М. : Издательский сервис, 2004. – 480 с.
10. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.
11. Thomas W. The Polish Peasant in Europe and America / W. Thomas, F. Znaniecki. – [Vol. Second edition]. – New York, 1927.
12. Znaniecki F. Nauki o kulturze, PWN / F. Znaniecki. – Warszawa, 1971. – 397 s.

РЕЗЮМЕ

Ю. В. Пелех. Определение роли ценностно-смысловой константы ПРИ формировании готовности будущего педагога к профессиональной деятельности.

В статье совершен герменевтико-структурный анализ понятий, которые определяют роль ценностно-смысловой константы при формировании готовности будущего педагога к профессиональной деятельности. Приведена концептуальная модель, основной целью внедрения которой в учебно-воспитательный процесс вузов есть обогащение и развитие ценностно-смысловой сферы личности будущего педагога путём осмысления высших гуманистических ценностей человечества для эффективного приобретения ключевых компетенций.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, ценностно-смысловая готовность, модель, модель ценностно-смысловой готовности, будущий педагог, педагогическая деятельность, готовность к профессиональной деятельности.

SUMMARY

Yu. Pelekh. Determination of the role of semantic and valuable constant in the formation of future pedagogue readiness to the professional activity.

The article deals with hermeneutical and structural analysis of notions which define the role of valuable and meaningful constant in future teacher's readiness to professional activity formation. The conceptual model is represented, the main purpose usage of which in educational process of higher educational establishment is enrichment and development of future teacher's valuable-meaningful sphere by the way of man-kind high human values realizing with the purpose of professional competence effective gaining.

Key words: values, valuable orientations, valuable-meaningful readiness, model, model of valuable and semantic readiness, future teacher, pedagogical activity, readiness to the professional activity.

УДК 379.82–057.87

С. Г. Пішун

Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВІЛЬНИЙ ЧАС

У статті розглянуто актуальну проблему – розробка комплексу педагогічних умов для ефективного функціонування і розвитку художньо-творчої діяльності студентів. Художньо-творча діяльність студентів визначається як активна, цілепокладаюча, особистісно і професійно значуща діяльність, спрямована на їх естетичний розвиток, а також на творче вирішення педагогічних завдань й особисте професійне вдосконалення.

Ключові слова: педагогічні умови, художньо-творча діяльність, самореалізація, студенти, актуалізація, потреби, схильності, здібності.

Постановка проблеми. Як одне з актуальних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні ХХІ ст., творчість розглядається у широкому розумінні як важлива умова формування багатогранної особистості. У світлі нових концепцій виховання людини перевага віддається формуванню молодого покоління, здатного творчо залучатися до життєдіяльності, самостійно розв'язувати доступні проблеми. «Методологічною парадигмою сучасної діяльності людини в будь-якій сфері має стати творчість. У реалізації цього завдання провідна